

Hans Raun Iversen
Ny praktisk teologi

Kristendommen, den enkelte og kirken

Eksistensen
København 2018

2. Situationen: Sognemenigheder og mange andre slags menigheder

Samfundet er blevet stedse mere differentieret med flere livsformer og flere store, markante institutioner. I takt hermed – og sideløbende med et teologisk paradig-meskifte med mere vægt på kirkens kontekstuelle og missionale sider (jf. kap. III) – har folkekirken udviklet nye menighedsformer, ligesom der er sket en min-dre eksplosion i kirke- og menighedsformer uden for folkekirken. Som det ofte er i folkekirken, er det sket relativt uplanlagt, men dog med en ganske stor gen-nemslagskraft.

Den historiske grundform for menigheder i Danmark er folkekirkens *sognemenigheder*, der bygger på den territoriale struktur, som den lutherske kirke overtog fra middelalderens katolske kirke. I dag arbejdes der ofte på tværs af sognegræn-serne, hvorved der opstår, hvad man kan kalde *regionalmenigheder* (Rasmussen 2015). Folkekirken har også mange frie, kirkelige organisationer (jf. kap. I), der mere og mere får karakter af *paramenigheder*, der – selv om de ikke primært og slet ikke kun – er menigheder, alligevel har væsentlige menighedsfunktioner. Folkekirken har særligt gennem de sidste små 50 år fået flere hundrede *funktions-menigheder*, der sigter mod varetagelse af en særlig funktion ved at lave et særligt stykke kirkeligt arbejde i en særlig befolkningsgruppe. Som menigheder uden for

de territorialt bestemte menigheder har funktionsmenighederne ofte karakter af, hvad der historisk kendes som *missionsmenigheder*. Folkekirken har også fået flere *sognemenigheder med profil*, som sigter mod at favne alle i sognet, men bevidst vil gøre det ud fra en bestemt teologisk profil. I de seneste år er der kommet en ny generation af *funktionsmenigheder med teologisk profil*.

Til forskel fra sognemenigheder og funktionsmenigheder med teologisk retningsprofil kan man også tale om *egentlige profilmenerigheder*, dvs. menigheder, som rendyrker deres profil, idet de overlader det til sognemenighederne at være kirke for alle i sognet og i stedet satser på en særlig målgruppe, fx børnefamilier. Modsat *valg- og frimenigheder* er profilmenerigheder stadig en del af en eller flere sognemenigheder, hvis arbejde de søger at supplere i fuld forståelse med – og oftest også med økonomiske ressourcer fra – den gamle sognemenighed. Sådanne egentlige profilmenerigheder skal vi til Norge for at finde i fuldt flor.

Indenfor folkekirkens rammer findes der også selvstændige *valgmenerigheder*, men de tilsvarende evangelisk-lutherske menigheder uden for folkekirkens rammer kaldes *frimenigheder*. Hertil kommer endelig *frikirkerne* og de nye ad hoc-menerigheder, som vi indtil videre kan regne *migrantmenighederne* til.

Sognemenigheder og/eller regionalmenigheder

Sognet var og er først og fremmest en kirkelig administrationsenhed. Sognet er det område, indenfor hvilket den lokale præst har pligt til at stå til rådighed med sakramentsforvaltning, sjælesorg, undervisning, og hvad der ellers måtte efterspørges fra kirkens medlemmer eller pålægges præsten ovenfra. I praksis er bedemænd og kordegne i dag ofte de eneste, der for alvor kender sognegrænserne, der er nøje beskrevet i Bedemændenes kalender, som bruges, når det skal afgøres, hvilken præst der er begravelsesmyndighed, og hvem der i givet fald skal forrette begravelsen af en afdød. Traditionelt var sogneboerne pligtige til at vise kirken respekt og præsten en vis lydighed samt til at betale de forordnede afgifter, der i begyndelsen af det 20. århundrede blev omdannet til lokalkirkeskat. I tiden mellem stavnsbåndets løsning (og afskaffelsen af herregårdenes styrelsesmæssige funktioner) i 1788 og indtil den første kommunalreform i 1970 søgtes den moderne stats lokale administration bygget op i sognekommuner med fælles grænser med kirkesognene. Tilmed fik sognene en markant storhedstid i sidste del af 1800-tallet, hvor både det folkelige foreningsliv og erhvervs livet ikke mindst i form af andelsforetagender blomstrede på sogneplan. I kølvandet på dette boom opstod der en folkekirkelig vægtlægning på sognemenighederne som folkekirkens ét og alt – skabte af Vorherre selv (se Iversen 1995, 36-40 og videre s. 429).

I dag er det helt usammenlignelige størrelser, man taler om, når man taler om sogne og sognemenigheder i folkekirken. Der er (i 2014) 27 sogne med under 100 beboere og 20 med mere end 15.000 beboere. Det største sogn er i dag Vesterbro, som tidligere var et provsti, med 44.000 indbyggere, det mindste er Bågå med 24 indbyggere. Mens de store sogne organisatorisk og med hensyn til opgavevaretagelse kan være velfungerende med 10-20 ansatte (afhængigt af, om der hører en kirkegård ind under sognet), kan de små sogne ofte kun med vanskelighed holde gang i en gudstjeneste hver anden eller hver fjerde søndag, når pastoratets team med præst og organist lægger vejen forbi. I den situation udvikles en stadigt voksende del af den kirkelige aktivitet på tværs af sognegrænserne, hvor der siden den første lovgivning herom fra 1989 er organiseret en vifte med mange slags kirkelige arbejdsformer. Man kan derfor tale om *regionalkirker eller regionalmenigheder*, som drives med bestemte aktiviteter fælles for flere sogne, til tider et helt provsti (Rasmussen 2014). En stor del af denne virksomhed drives i regi af provstierne, hvis grænser efter den anden kommunalreform i 2007 er tilpasset de nye storkommuner.

En særlig form for regionalmenigheder (med varierende territorier) er de frie, kirkelige organisationer, der i vidt omfang fungerer som *paramenigheder*, fx med egne præster og gudstjenester, indenfor folkekirkens rammer (kap. I, 5). For mange mennesker fungerer fx genbrugsbutikken under Kirkens Korshær, den årlige spejderlejr med forberedelse og opfølgning under FDF, eller fællesskabet i det tværkirkelige gospelkor som deres reelle "menighed", selv om de ikke sætter den etikette på deres aktivitet.

Funktionsmenigheder og/eller missionsmenigheder

Mens der i 1970'erne blev eksperimenteret med gudstjenesteformer i folkekirken for at komme folk i møde, er det menighedsformerne, der arbejdes med i det nye århundrede. I mange sogne søger man at revidere ikke blot kirkens image, men også dens stil og prioriteringer. Det sker ofte i forbindelse med de tilbagevendende målsætningsdiskussioner, som lovgivningen forudsætter, eller ved oprettelse af nyt tværsogneligt samarbejde og ved sognesammenlægninger. Samtidigt dannes der valg- og frimenigheder med en fart, som vi ikke har set det siden forrige århundredskifte. Det nye århundrede repræsenterer kirkeligt en ny entreprenørtid, som man sidst så det i 1890'erne, da Kirkefondet og den første generation af grundtvigske valgmenigheder opstod.

Den mest markante vækst har fundet sted inden for den form for menighedsdannelse, vi med Anna Marie Aagaards udtryk kan kalde *funktionsmenigheder*

(Aagaard 1991, 89ff.). I den norske kirke bruger man betegnelsen *kategorialkirke* (Stangeland 2008, 113). Der tænkes her på sektorbaserede menigheder med en bestemt funktion i forhold til en bestemt målgruppe, som helt eller delvist falder uden for sognemenighedernes normale virke. Det drejer sig især om universiteter og andre uddannelsesinstitutioner, sygehuse, fængsler, soldater i felten, socialt udsatte grupper, fx unge, men listen vokser hele tiden. I alt er der i 2017 ca. 400 præster ud af i alt godt 2.000 præster i folkekirken, der fungerer som funktionspræster med en større eller mindre kvote. De er – traditionsbundet, som folkekirken er – formelt knyttet til en sognemenighed som "sognepræst". De er således tilknyttet et menighedsråd. I praksis kan op mod 100 % af deres arbejde ligge i en institution eller en særlig funktion som fx korshærs- eller gadepræst. I tilknytning hertil kan der være en mere eller mindre fast funktionsmenighed, som måske kun samles ad hoc som fx ved korshærs- eller sygehusgudstjenester (Kühle m.fl. 2015).

Hver kategori af funktionspræster og -menigheder har deres egen historiske baggrund. I forskellige perioder har der været præstelig betjening af læreanstalter, sygehuse, fængsler, militær og fattighuse i meget forskelligt omfang. Oftest har denne betjening været klaret af den lokale sognepræst, hvad enten det er sket i henhold til et regulativ eller pr. konduite, for institutionerne lå jo i praksis inden for et givet sogns geografiske område. Som eksempel kan vi se på sygehusene: Selv om der i 1970 ikke var et sygehus i hvert sogn, så var der som regel ét i hver købstad, så præsten kunne tage forbi på sygehuset og ved hjælp af kartoteket over indlagte sørge for at få besøgt de indlagte sognebørn, når han alligevel havde ærinde i købstaden. I dag har sygehusene udviklet sig til store, lidt lukkede regional- og specialinstitutioner, uden forbindelse til livet i de lokalsamfund og sogne, hvor de geografisk ligger. En sognepræst, der beder om at se patientkartoteket, bliver afvist. Derfor må præsten og kirken flytte ind og blive en del af hospitalets hverdag, som præst og menighed i bedste fald fortsat er det i sognet.

Der er gode sociologiske grunde til udviklingen af de mange funktionsmenigheder. Men der er også afgørende teologiske grunde. Endnu i 1970 var den dominerende indstilling hos folkekirkens præster, at der ikke skal være "særbetjening" for særlige grupper: Evangeliet er det samme for alle, og alle bor pr. definition i et sogn, hvor de jo bare kan møde op! Ergo er de, fx de studerende, allerede omfattet af den kirkelige betjening (Riishøj 1969). I øvrigt brugte man samme argument, som ortodoksiens teologer brugte mod pietisterne, da de iværksatte den lutherske verdensmission med den dansk-hallensiske mission på Tranquebar fra 1706: En præst kan ikke kaldes til et sted, hvor der ikke forud er en menighed, som kan kalde ham, sådan som det skal ske ifølge CA 14 (Glebe-Møller 2004). Ej heller kan en præst, fx en studenterpræst, holde gudstjeneste, hvis der ikke forud er en menighed på stedet (Prenter 1958,114).

Funktionspræsterne og deres ofte beskedne kreds af frivillige, der knapt kan kaldes “menigheder”, arrangerer mange former for aktiviteter, inkl. gudstjenester, ofte uden for kirkerummet, fordi der ikke er et kirkerum på stedet. På den måde ligner de klassiske “missionsmenigheder” fra det 19. århundredes ydre mission, hvor en lille flok mennesker etablerer sig som en “menighed” med det bevidste formål at kunne invitere andre til at være med. Hinduerne og muslimerne i Tranquebar ville aldrig have fået forkyndt evangeliet, hvis de forud skulle danne en menighed til at kalde en præst. Evtigt mobile studerende indfinder sig med stor sandsynlighed ikke i deres lokale sognekirke, ligesom fx indlagte patienter, indsatte fanger og soldater i felten af meget gode grunde heller ikke gør det. I dag går kirkerne derfor langt for at kontekstualisere sig og komme forskellige slags mennesker i møde, ved – som Paulus udtrykker det – at blive som en jøde for jøderne og som en græker for grækerne. I den lutherske kirke i USA og den anglikanske kirke i England uddannes en del af de nye præster som menighedsplanter eller missionspræster. En lignende arbejdsform har gennem flere årtier været brugt i flere danske frikirker, som ofte satser på pionerarbejde i særlige befolkningsgrupper, fx blandt indvandrere.

Afhængigt af, hvordan man definerer en menighed til forskel fra et menighedsarbejde, kan man se store dele af folkekirkens virksomhed som udtryk for funktionelle *delmenigheder*, der fx samles omkring koncerter, ældrearbejde, babysalmesang osv., uden at disse samlingsformer har nogen særlig klar forbindelse til den menighed, der fx samles til gudstjeneste om søndagen i sognet. Udviklingens samlede tendens er under alle omstændigheder klar: Den differentiering med forskellige former for institutioner og livsformer, som præger samfundet, finder vi også i folkekirken – helt på linje med frikirkerne, som arbejder mere og mere målgruppeorienteret.

Sognemenigheder med profil og profilménigheder

Traditionen bag sognemenigheder med profil i folkekirken går langt tilbage. Den ældste danske begyndelse kan vi finde i stændersamfundet i byerne, hvor hver stand ikke blot samledes i hver sit laug eller selskab, men også i hver sin kirke, hvor det var muligt. Sådan var det ikke blot blandt de meget fornemme, men ganske generelt i København, hvor Domkirken omkring 1860 samlede åndseltiten og universitetslærerne, Helligåndskirken var for købmænd og andre handlende, Holmens Kirke for flåden, Garnisons Kirke for hæren, Vor Frelzers Kirke for håndværkerne, Trinitatis Kirke var for studenterne og det store opland på Vesterbro og Nørrebro, Vartov for de gamle koner og dem, der ville høre Grundt-

vig, og så var der Sct. Petri og Friedrichs Teutsche Kirche (nu Christianskirken) til de tysktalende (Lindhardt 1969, 69). Som kirkerne prægedes af en bestemt stand eller bopælsområde, prægedes de i nogen grad også af en bestemt dertil svarende teologisk profil. I det spor fortsatte man, da først Magistrats- og siden Kirkefondskirkerne kom til i slutningen af 1800-tallet, selv om man i Kirkefondskirkerne lagde stor vægt på at være kirke – profileret som vækkelseskirke – for alle i sognet (Harms m.fl. (red.) 1990).

Fra de første dage i de gudelige vækkelser, der i sidste halvdel af 1800-tallet delte sig i grundtvigske og indremissionske, var det en udbredt praksis, at de vakte af en bestemt slags samlede sig i sogne med præster af deres egen slags (Larsen 2011). Det skyldtes ikke kun, at man ikke ville lytte til “vranglære”, men en stærk fornemmelse af, at menighedslivet er en vigtig kilde for troen, helt på linje med Bibelen. Hos vækkelseslederen bag Københavns Kirkefond, stiftsprovst Henry Ussing, var synspunktet sat i system: Vækkelse og sand kristentro beror på en sjælelig oplevelse og vished, som må styrkes ved, at de omvendte kristne ser deres tro afspejlet, udfoldet og korrigeret i henholdsvis Bibelen og menigheden (Iversen 1987, 164ff.). Det var før de moderne ideer om fundamentalisme, som hører det 20. århundrede til.

En stor og for mange ofte den vigtigste del af menighedslivet udfoldede sig for de indre missionsk vakte i de missionshuse, som blev bygget i over halvdelen af landets sogne (se s. 83). Menighedslivet organiseredes således i en ellipsestruktur: i kirken søndag formiddag og i missionshuset søndag eftermiddag og én eller flere aftener i ugens løb. Derfor hed og hedder Indre Missions lokale afdelinger “Indre Missions Samfund”, Kirkefondets menigheder organiseredes som “Menighedssamfund”, mens de grundtvigske lokalforeninger hed “Kirkeligt Samfund”. Fællesliv var en vigtig del af programmet, den fælles front, man vendte sig imod, var individualismen.

Satsningen på menigheden, som historisk har fået og stadig får inspiration fra anglo-amerikansk kirkeliv (Olesen 1997), indgår også i folkekirkens centrale sprogbrug. Når der i folkekirkens stadig brugte menighedsrådsløfte fra 1912 fokuseres på “menighedens liv og vækst”, så er den historiske betydning: vækkelsesmenighedens eller den levende menigheds liv og vækst, som folketinget i begyndelsen af det 20. århundrede anså for det centrale mål i folkekirkens arbejde. I dag er menighedstænkningen, efter en periode med kritik af menighedslivet (ca. 1930-1980), igen blevet *mainstream* i folkekirken (Bollmann m.fl. (red.) 2002, jf. s. 271). I nogle sogne profileres menigheden dog mere end i andre: Man vil som i alle sogne gerne have folk, der lægger krop til i en trofast opslutning omkring sognekirken, men man vil også gerne præge kirkerne med en bestemt

menighedsteologi, som man uvilkårligt anser for at være den bedste og måske nærmest den eneste rigtige.

Indtil for nogle årtier siden kunne man karakterisere en række sogne som grundtvigske, fx Marmorkirkens og Grundtvigskirkens sogne i København. I dag er det svært at foretage denne identifikation uden for de grundtvigske valg- og frimenigheder, idet sognemenigheder, der skiltes med det grundtvigske, oftest – ud over fx en grundtvigsk foredragsvirksomhed – er præget af den brede folkekirkelige sognekirkelighed, hvor man håber på at være om ikke alt for alle, så dog noget for rigtig mange. Den indremissionske tradition og kirkefondstraditionen kan man lettere finde næsten intakt, enkelte steder fortsat organiseret med centrum i et særligt menighedssamfund, fx i Kingos Kirke på Nørrebro, der er kendetegnet ved, at “missionshusaktiviteten” er rykket ind i sognekirken (Ellerbek 2000). En tilsvarende markant profil kan man finde i menigheder, der er blevet stærkt prægede af karismatiske præster siden 1970'erne, fx i Karlslunde Strandkirke syd for København.

En af flere vanskeligheder ved at kategorisere bestemte menigheder som sognemenigheder med profil er, at profilen ofte især skyldes præsterne, og måske kun én ud af flere præster, mens den del af arbejdet, som den anden eller de andre præster er med i, ser ganske anderledes ud. Med Karlslunde Strandkirke som en klar undtagelse gælder det for de fleste sognemenigheder med karismatiske præster. Det gjaldt også i udpræget grad for Esajas Kirken på Østerbro, der de sidste 70 år af det 20. århundrede var meget præget af tre stærkt profilerede tiderhvervspræster. De måtte dog hele tiden dele kirken, menighedslokalerne og kirkebladet med en kirkefundspræst, hvis man ellers kunne finde ud af at enes om det, hvad man i lange perioder absolut ikke kunne. Hvis der kan tales om en profil i en sådan sognemenighed, må det være en profil i strid med sig selv – eller to-tre profiler i samme sogn.

Nye kombinationer af funktions- og profilmenerigheder

Gennem det nye århundrede er en ny generation af funktionsmenigheder skudt op i form af børne- og ungdomskirker, menighedsdannelse tilknyttet fx gade- og pilgrimspræster samt natkirker og nye former for diakonalt arbejde. Et nyere eksempel er her Cafe Exit, tilknyttet Apostelkirken på Vesterbro, der arbejder, for at fanger kan komme fra at være indsat til at være værdsat. De er stort set frigjort fra traditionerne fra de gamle kirkelige retninger, men er ikke derfor teologisk uprofilerede. Man må forvente, at der fortsat vil være en markant udvikling i antallet af menigheder i dette spor, som også udgør en mulighed for at

skabe noget nyt, hvor en gammel kirke skal tages ud af traditionel kirkelig brug, sådan som det er sket med ungdomskirken i Brorsons Kirke på Nørrebro og uKirke i Gethsemane Kirke på Vesterbro. Andre eksempler på vej er flere diakoni- og indvandrerkirker. Ikke mindst de etablerede kirkers forhold til de kristne indvandrere og deres migrantmenigheder udgør en markant udfordring.

De meget forskellige profilmenerheder i folkekirken kan illustreres med Kvaglund kirke i Esbjerg med missional og karismatisk stil og landets første natkirke i Københavns Domkirke, der – måske endnu mere udpræget end de andre 33 natkirker rundt omkring i landet (2017-tal) – fremstår som en kombination af en funktionskirke for aften- og natfolket og en profilmenerhed med teologisk særpræg. Hvor den første satser på at skabe en menighed med karakter af en familie, der særligt åbner sig mod indvandrere, er den anden et udpræget eksempel på en “katedralmenighed”, i en overvældende flot kirkebygning og en oftest ganske enkel liturgi med nye æstetiske indslag (Kobbersmed 2013).

Ekskurs

Profilmenerheder som særmenerheder i sognemenighederne

Den folkekirkelige frihedslovgivning omkring fri- og valgmenigheder er øjensynligt med til at blænde af for mulighederne for at oprette særlige profilmenerheder inden for sognenes eller provstiernes grænser, som man gør det i Norge. Når en valg- eller frimenerhed dannes, får den nye menighed i udgangspunktet et negativt fortegn: Nogle mennesker, som hidtil har været med i sognekirken, melder sig ud, tager deres kristendom og kirkeskat med sig og går deres egne veje. Sognemenigheden står reduceret tilbage med færre kræfter og måske også med mærkbart færre indtægter.

Laver en sognekirke blot mere af det samme, ender den let med at have mindre af det samme. Vil man være alt for alle, ender man let med at blive meget lidt for ganske få. Det kan derfor være vigtigt, at folkekirken tør give plads til nye, profilerede menigheder, som arbejder både teologisk profileret og praktisk målgruppeorienteret, sådan som Roskilde Stifts projekt *Kirke på vej* satser på at gøre det, inspireret af de engelske *Fresh Expressions*. I England havde man i 2012 i 10 undersøgte stifter i alt 518 eksempler på nye menighedsdannelse uden for sognestrukturen, svarende til 15 procent af menighederne og 10 procent af de kirkeligt aktive. De nye aktiviteter organiseres i *Church of England* inden for kirkestrukturen, hvor man har “double economy” og en særlig biskop for *Fresh Expressions* (*Mission-shaped Church* 2005, *An Analysis* 2013).

I den norske kirke har man gjort forsøg med valgmenigheder, men kun én er etableret i 2017. Efter det gældende regelsæt ser denne form ikke ud til at få nogen fremtid i Norge. I stedet arbejder man med område- og profilmenerheder, hvor en særlig gruppe

inden for et sogn danner en særlig menighed med et særligt sigte, fx for at fungere som familiekirke med cellegrupper i et nybyggerområde med mange unge familier. Sådanne menigheder ligner funktionsmenighederne i sygehuse, fængsler og uddannelsesmiljøer, men de er i modsætning til danske funktionsmenigheder dannet med en særlig teologisk profil og uden for institutionerne, typisk i et forstadskvarter i vækst (Stangeland 2008 og Sandland 2011).

En sådan særlig profilmenighed har hele sognet ejerskab til, fordi det er menighedsrådet, der tager beslutning om og afsætter midler til profilmenighedens oprettelse og drift, fx leje af egnede lokaler og aflønning af præst. Det betyder, at de to (eller flere) menigheder inden for samme område respekterer hinanden, støtter hinanden, beder for hinanden og lærer af hinanden. Der er også eksempler på, at menighederne kan finde ud af at flytte sammen igen, hvis der fx bliver mulighed for at bygge en ny kirke med plads til begge menigheder. Der er erfaring for, at dannelsen af en ny profilmenighed i et sogn ikke behøver at betyde, at aktiviteten i sognemenigheden falder. Tværtimod kan der skabes plads til flere slags mennesker, når der er flere slags menighedsprofiler i et område.

Den bedst beskrevne profilmenighed i den norske kirke er Bærland, der hører under *Gjesdal Kirkelige Fællesråd* i Ålgård, der er en stærkt voksende soveby ca. 40 km syd for Stavanger. Både Stangeland og Sandland har studeret denne menighed grundigt ud fra henholdsvis et menigheds- og et medlemsperspektiv. Man har siden 2001 haft en eksperimenterende distriktskirke (på norsk: *områdemenighet*) i boligbyggeriet omkring Bærland. Siden 2006 har man satset på en profilmenighed med selvstændig ledelse og lokaler i et lokalt center. Præsten er den eneste ansatte, betalt af det kirkelige fællesråd, der også har fire sognemenigheder under sig. Resten klares af frivillige. Bærland profilmenighed henvender sig nu entydigt til områdets mange børnefamilier gennem en kirke med en høj grad af forpligtende fællesliv, tilrettelagt efter børnefamiliernes behov og betingelser. Folk fra andre aldersgrupper, inkl. evt. bedsteforældre til børnefamilierne, henviser man til sognemenigheden.

Bærland repræsenterer en intensiv missional menighedsform, for så vidt menigheden sørger for, at unge familier fastholdes og børnene opdrages i kirkelig kristendom, til forskel fra de fleste andre folkekirkelige børn. Bærland profilmenighed er derfor også en menighed med et bestemt tidsperspektiv: Den dag børnene i kvarteret er store eller voksne, kan der være behov for en helt anden form for indsats. Selv om menigheden i en årrække har ganske faste former, må den på ganske kort sigt indstille sig på, at den skal forandre sig – være fluktuerende i stil med intentionen i mange *Emerging Churches* og *Fresh Expressions of Church* (Gibbs og Bolger 2006, *Mission-shaped Church* 2005).

Det er meget bevidst, når Stangeland bruger metaforen *søstjerne* om profilmenighedstanken. Sigtet er, at kirken forbliver overlevelsedygtig, selv om den ene eller den anden afdeling i kirken måtte skrumpes og lukke ned. Modsat *edderkoppes*, der er ilde stedt,

hvis den mister et ben, kan søstjernen udvikle alle sine enkelte dele til livskraftige enheder, hvis de mister fællesskabet med resten af søstjernen.

Det ligger inden for menighedsrådenes muligheder i folkekirken at støtte dannelsen af en særlig profilmenighed i sognet – ligesom flere menighedsråd kan gøre det i samarbejde, evt. på provstiplan. Man kan også ansætte en særlig præst til formålet. Er ønsket om nye menigheder større end præstekvoterne, kan man aftale, at den nye menighed selv, helt eller delvis, skaffer midlerne til aflønning af profilmenighedspræsten. Her som andre steder er der mange uudnyttede muligheder, hvis man har vilje til at realisere den nødvendige frihed til forskellighed, uden at nogle skal melde sig ud af folkekirkenes fællesskab.

*

Før vi forlader de nye menighedsformer i folkekirken, er det værd at bemærke, at udviklingen fra regelstyret anti-aktivist kirke til en målsætningsstyret aktivitetkirke (jf. s. 133f.) næsten overalt i folkekirken har sat gang i nye arbejdsformer, hvoraf ikke mindst de nye, 'fremadstormende' og 'gryende' aktiviteter sigter klart mod at gøre kristendommen gældende blandt folkekirkenes medlemmer. Marie H. Thomsen opgør situationen således i sin ph.d.-afhandling fra 2012:

Figur 21. Kirkelige aktiviteter nu og i fremtiden

De veletablerede	De fremadstormende	De gryende	De uforudsigelige
Kirkekoncerter Sociale arrangementer Foredrag, højskoledage og/eller litteratur-kreds Aktiviteter for ældre Minikonfirmandundervisning	Gudstjenester for børnefamilier Gudstjenester for unge Fællesspisninger Gudstjenester uden for kirkerummet Aktiviteter for unge Babysalmesang	Meditations-, stille- og/eller bedegudstjenester Gudstjeneste for begyndere Gospel- og/eller lovsangs-gudstjeneste Gospelkor	Børnekor Voksenkor Bibelstudiegrupper Voksenundervisning Undervisningsgudstjenester Skriftemåls- og/eller forbøns-gudstjeneste Sjælesorgs-grupper for børn Ægteskabs-grupper

Som livsformerne er blevet fluktuerende i befolkningen, er menigheds- og arbejdsformerne i folkekirken også blevet det. Det indebærer, at alting hele tiden er til forhandling og kan og til tider må reformeres. Er man til dynamik og fornyelse, er der efterhånden meget af det. Er man til det traditionsbundne og stabile, er der relativt mindre tilbage af det, selv om gudstjenesten fortsat står i centrum i de fleste menighedsrådsmedlemmers bevidsthed (jf. s. 106), ligesom der stadig findes sognekirker, der drives som for 50 år siden.

Lutherske valg- og frimenigheder

En valgmenighed har selvstyre og egen økonomi, men står under biskoppens tilsyn indenfor folkekirken. En evangelisk-luthersk frimenighed har frasagt sig enhver formel forbindelse med folkekirken, men har samme bekendelsesgrundlag som denne. Primo 2014 var der 110 evangelisk-lutherske valg- og frimenigheder “uden for folkekirkens lønningssystem” (Larsen 2014, 48). Den samlede oversigt registrerer 39 grundtvigske valgmenigheder, dannet mellem 1868 og 1923, og i alt 58 “missionske”, herunder 14 karismatisk inspirerede, dannet siden 1990, foruden 7 tysktalende og 6 ortodoks-lutherske. Hvad der startede som en grundtvigsk frihedsbevægelse, er altså siden 1990 blevet til en ganske udbredt menighedsform blandt de “missionsk” orienterede. En ny udvikling er måske sat i gang i 2014, hvor den iranskfødte præst Massoud Fourouzandeh fik anerkendt migrantmenigheden *Church of Love* som folkekirkelig valgmenighed.

Vilhelm Beck holdt Indre Mission inden for folkekirken af tre grunde især: Han ville gerne have en pastoralt styret ramme, som han kunne styre sin vækkelse indenfor, han ville gerne holde hele folkekirken fast på hans egen opfattelse af den lutherske bekendelse. Endelig var det hans erfaring, at der skete relativt lidt, når han kom som vækkelsesprædikant til et sogn, mens der opstod vækkelse i kølvandet på hans forkyndelse, når han kom som sognets præst. I dag holder ingen af disse grunde rigtigt længere: Missionsfolk af de yngre årgange føler sig derfor ofte helt fritillet til at bryde med folkekirken.³⁵

Den nye brug af den gamle ordning med valg- og frimenigheder har sin bagside, for så vidt som de nye menigheders folk kunne få en god – og på mange

35. Ifølge Kurt E. Larsen er der tre hovedgrunde til, at valg- og frimenigheder er blevet dannet med stor hast siden 1990: dels lever vi i en entreprenørtid, hvor mennesker begynder for sig selv, hvis de støder på for mange hindringer i de gamle virksomheder, dels er der masser af udenlandsk inspiration til nye missionale, kirkelige arbejdsformer, og endelig er der folk, der mener, at der ikke er plads til en bibeltro teologi i folkekirken, særligt med hensyn til synet på homoseksualitet (Larsen 2003 og 2014).

måder bedre – platform for deres arbejde inden for folkekirken som missionsmodel (Iversen 2008). Der bliver færre og færre steder, hvor menighedsrådets flertal holder en aktiv gruppe kristne tilbage, hvis man ønsker at gøre en aktiv indsats med nye former for kirkeligt arbejde og gudstjeneste. Der er i folkekirken i dag adgang til at ansætte medarbejdere, herunder også nye præster, i nye øremærkede stillinger, helt eller delvist betalt af indsamlede midler. Derfor kan de ressourcer, der kastes ind i de nye menigheder, også bruges inden for den folkekirkelige ramme. At splittelse fremmer misagt og negativitet, fremgår af følgende resultater i Marie Hedegaard Thomsens undersøgelse:

Tabel 20. Valg- og frimenighedspræsters vurdering af egen og folkekirkenes rustethed over for de oplevede udfordringer i procent.

	Præster i de gamle menigheder		Præster i de nye menigheder	
	Egen rustethed	FK's rustethed	Egen rustethed	FK's rustethed
Godt rustet	29	7	35	0
Rustet	50	44	61	9
Dårligt rustet	21	41	4	52
Meget dårligt rustet	0	0	0	39

(Kilde: Thomsen 2012, 226)

Hvor præster fra de ældre fri- og valgmenigheder vurderer deres egen rustethed som rimelig god og folkekirken som moderat god, mener de nye menighedspræster, at folkekirken er elendigt rustet, mens de selv står særdeles velrustede over for udfordringerne. Der er selvsagt tale om meget subjektive vurderinger, der ikke mindst må ses i lyset af de nye frimenigheders polemiske situation i forhold til folkekirken. Der findes endnu ikke valide undersøgelser af, hvad der på længere sigt kommer ud af de nye menighedsdannelser.

Det er tankevækkende, at valgmenighedsordningens historiske bagmand, biskop P.C. Kierkegaard, fremhævede, at valgmenighederne skulle ses som "hjælpenigheder" for folkekirken. Man kan høre dette udtryk negativt, så valg- og

senere frimenighederne ses som underordnede folkekirken. Men man kan også høre det positivt som et udtryk for, at folkekirken har brug for medarbejderskab og samarbejde med andre.

Et historisk perspektiv på de nye menighedsdannelser kan man få ved at se på, hvad de grundtvigske fri- og valgmenigheder har bidraget med til folkekirkens samlede arbejde og udvikling? Anders Nørgaard fremhæver, at de frie grundtvigske menigheder har inspireret folkekirken ved at være foran på en lang række punkter: indførelse af menighedsråd, frit præstevalg, kvindelige præster, ydre mission organiseret i menighedens regi, diakonale initiativer, liturgisk fornyelse, børnealtergang og arkitektur (Nørgaard i Bjerring-Nielsen m.fl. (red.) 2013). Vi mangler en grundig undersøgelse af de forskellige menighedsformers stærke og svage sider.

Frikirker og migrantmenigheder

”Start with the Church and the mission will probably get lost. Start with the mission and it is likely that the Church will be found” (Bjerring-Nielsen m.fl. 2013). Frikirkelærerne Bent Bjerring-Nielsen og Bent Hylleberg begynder deres analyse af mulighederne for frikirkelig inspiration i tidens menighedsmæssige opbrud med dette citat fra den anglikanske kirkes rapport *Mission Shaped Church* fra 2004. Frikirkerne i Danmark har siden deres spæde opkomst i 1800-tallet haft den fælles fornemmelse, at kirkerne ikke kan leve uden mission: menighedsplantninger må der til (*plant or perish*). Den holdning har bidraget til, at frikirkerne har overlevet, selv om de samlet set kun er vokset i takt med befolkningstilvæksten fra 1880 til 1980 (se s. 124-126 og Østergaard 1998 om husmenigheder og menighedsplantninger i slutningen af det 20. århundrede).

I danske frikirker kunne menighedens forsamling i 1800-tallet sammenlignes med en rigsforsamling: Hvad der besluttedes i den enkelte menighed (*ekklesia*), herunder om kirketugt for det enkelte medlem, var inappellabelt. Her er der tale om en kongregationalistisk kirkeform, hvor kirkernes ledelse på landsplan, som primært er af rådgivende, vejledende og støttende karakter (undtaget naturligvis i Den Katolske Kirke og til dels Metodistkirken) er bibeholdt. De militant organiserede kirkeformer findes i dag kun i særlige kirkedannelser som fx 00’ernes kontroversielle grupper som “Faderhuset” og “Evangelist” (Sørensen 2010), der dog sjældent oplever hverken stor tilslutning eller længere levetid i Danmark. I dag er der i frikirkerne oftest tale om en missional, Guds Rige-orienteret, kirkeforståelse, som ikke adskiller sig markant fra den, man også kan finde i de etablerede kirker, selv om kirkens korporlige, modkulturelle fællesskab understreges

stærkere (Yoder 2005). Med henblik på de mange menighedsformer i dag sammenfatter Bent Bjerring-Nielsen og Bent Hylleberg deres studier og erfaringer således:

Det er en vigtig læring at tage med ind i det opbrud, der sker i det lutherske kirkelandskab. Hvis de nyplantede lutherske menigheder ikke bliver defineret ud fra en missional ekklesiologi, men snarere ud fra dogmatiske uenigheder, vil det primære resultat af opbruddet sandsynligvis være, at man flytter kirkegængere fra Folkekirken til lutherske fri- og valgmenigheder. Det positive ved en sådan udvikling er, at det kan medvirke til et opgør med den konstantinske tænkning. Men vi vil alligevel fastholde, at hvis det eneste større resultat af processen bliver en flytning af medlemmer fra én type kirke til en anden kirketype – og hvis det ikke resulterer i en redefinering af ekklesiologien, så det missionale kommer i centrum – vil det være meget uheldigt. Her er et område, hvor de i dansk sammenhæng marginaliserede frikirker kan være en virkelig inspiration for luthersk kristendom (Bjerring-Nielsen og Hylleberg 2013, 121).

De kristne migranter fra den store verden repræsenterer kristendoms- og menighedsformer, der er meget forskellige fra, hvad der kendes i det fri- og folkekirkelige menighedsliv i Danmark. Hans Henrik Lund, der er leder af Kirkernes Integrationstjeneste, karakteriserer *migrantmenigheder*, der er på vej til at udvikle sig til indvandrerkirker, således:

- Gudstjenesterne i migrantkirkerne er samlingspunkter for fællesskab, venskab og netværk (dvs. at ofte er tiden efter gudstjenesten ligeså vigtig som selve gudstjenesten).
- Gudstjenesterne er oftest moderne i deres form (elektroniske instrumenter, brug af AV-midler).
- Prædikenen er meget direkte og handler om kristen livsførelse, et personligt forhold til Gud, i stedet for en privat og skjult tro.
- Kristendommen prædikes som centrum i livet og altså ikke som en valgmulighed blandt andre muligheder.
- De udtrykker deres kristne tro i fællesskabet, og ofte deltager mange i bønnerne.
- De kender de kristne doktriner i modsætning til mange danske kulturkristne.
- De er stolte over at være kristne og oplever den kristne tro som relevant i dagens samfund.

- De har et ønske om at udbrede den kristne tro til andre, altså et missionært perspektiv (Lund i Bjerring-Nielsen m.fl. (red.) 2013, 56).

Den mest fundamentale forskel mellem gamle danske kirker og de karismatisk orienterede migrantkirker ligger i Guds- og især Helligåndsforståelsen. Ofte vil migrantkirkemedlemmer understrege, at deres kirke er “præstens kirke”. Det skyldes ikke kun en autoritær indstilling og slet ikke, at medlemmer ikke står inde for deres egen tro og kirketilhørsforhold. Det skyldes derimod, at mange migrantmenigheder er dannet på grundlag af en vision eller kaldelse, som grundlæggeren har modtaget direkte fra Gud med tilsvarende udrustning fra Helligånden, og som anerkendes som afgørende af menighedens medlemmer. Selv om bibelbrugen er meget kontant og gudstjenesterne meget karismatiske, er det således i sidste instans troskaben mod grundlæggerens vision, der holder sammen på menigheden.

Den katolske kirke

Den katolske kirke har 47 sogne, 15 kvindelige ordenssamfund, 23 klostre, mere end 70 præster og ca. 39.000 medlemmer i Danmark. Ser man bort fra dele af liturgien og især nadverfejringen, hvad man naturligvis ikke kan (!), minder en katolsk gudstjeneste i Danmark på mange måder om en regelret dansk folkekirkegudstjeneste. Det skyldes ikke mindst den omfattende brug af salmer fra *Den Danske Salmebog* i den katolske kirke. På et afgørende punkt skiller den katolske kirke sig fra folkekirken især. Selv om den katolske kirke siden grundlovens religionsfrihed har søgt at fremtræde så dansk som mulig, er den i dag dybt præget af, at ca. halvdelen landets næsten 50.000 katolikker er indvandrere i første eller anden generation.

Det er interessant at studere den katolske kirke som en minoritetskirke inden for en relativt stærkt topstyret verdenskirke. Det mest lærerige træk ved den danske katolske kirke er dog den stadige “forhandling”, der foregår om sprog og arbejdsformer mellem de gammel-danske og de ny-danske medlemmer i menighederne og præstestaben. Integrationen af indvandrerne, som folkekirkemenigheder endnu i et vist omfang kan negligere, er afgørende for den katolske kirkes medlemsmæssige overlevelse i Danmark. Hertil kommer, at den katolske kirke er bundet til en selvforståelse, hvor den er universel, eller mere præcist: omfatter alle folkelige enheder. Derfor kommer den ikke uden om at finde arbejdsformer, hvor det danske kan samvirke med det mangfoldige blandt indvandrerne.

Sammenfatning

Udviklingen i menighedsformer i Danmark kan sammenfattes i følgende skema:

Figur 22. Menighedsformernes udvikling gennem tre århundreder

Det 19. århundrede	Det 20. århundrede	Det 21. århundrede
Sognemenigheder (Stands- og prædikenmenigheder i byerne)	Sognemenigheder med profil Profilmenigheder i sogne Funktionsmenigheder	Storpastorater/Provstisamarbejde Storsogne/Teamsogne Regionalkirker
Grundtvigske Valgmenigheder fra 1868	Højrefløjs valgmenigheder fra 1990	Fortsat flere valgmenigheder
Frimenigheder fra 1883	Nye frimenigheder fra 1998	Fortsat flere frimenigheder
Frikirker fra 1840'erne	Frikirker	Frikirker med indvandrere
Den Katolske Kirke	Den Katolske Kirke	Den Katolske Kirke med indvandrere
	Husmenigheder	Fluktuerende/missionale menigheder
	Migrantmenigheder	Indvandrerkirker

I sin kommentar til bogen *Den mangfoldige kirke: Menighedsformer i Danmark* fra 2013, som ovenstående fremstilling trækker på, fremhæver sognepræst, nu biskop, Marianne Christiansen tre iagttagelser, som her fremlægges i fri, bearbejdet form:

Den første iagttagelse er, at der er en høj grad af enighed om, at kirkens opgave er at vidne om Jesus som Kristus, den levende Guds søn. Kirken må i alt, hvad den gør være med til at gøre Jesus Kristus kendt, troet og efterlevet, så vidt det nu står til mennesker. På den måde er der to og kun to centre i kristendomsforståelsen: 1) den levende Gud, menneskers skaber og frelser, og 2) levende mennesker, der hver på deres sted og deres måde kæmper for at blive og være troende. Kirkens opgave er at skabe livsrum, sammenhænge og praksisformer, som mennesker kan gå ind i og her måske fyldes af troen på Gud som Jesu Kristi far. Alt, hvad kirken har til rådighed og virker med, er således – direkte eller indirekte –

praksis- og formidlingsformer til (gen)oprettelse og opretholdelse af en forbindelse mellem Gud og mennesker.

Den anden iagttagelse er, at der er en stor usikkerhed og ofte en tilsvarende åbenhed omkring menighedsbegrebet. Eksplosionen i mangfoldigheden af menighedstyper afslører, at vi er ved at komme bag om lutherdommens og vækkelsernes relativt monolitiske menighedsbegreb som et fællesskab samlet om sakramenterne under præstens ledelse. Alt handler ikke længere om (vækelses) ”menighedens liv og vækst”. Selv om der mange steder fortsat kan tales om et hierarki af aktiviteter med gudstjenesten som den højeste form (se figuren, s. 106), peger en empirisk baseret teologisk refleksion på, at et utal af aktiviteter i og ud fra kirkerne stilles mere og mere lige. Hvis kirken er, hvor to eller tre er samlet i Jesu navn, er det sværere at komme uden om, at der kan være lige så meget kirke i babysalmesangen, cellegruppen eller lytterunden med de ”kirkefremmede” som i søndagsgudstjenesten. Dermed falder det monolitiske menighedsbegreb – ikke fordi der ikke længere holdes åbne gudstjenester, men fordi folk forsamlles og bruger kirkerne på nye måder.

Den tredje iagttagelse er, at de mange former for menigheder og menighedsarbejde som regel vekselvirker frugtbart med hinanden. Folkekirken er en samtalestation med en løbende udveksling mellem kulturkristne, kirkekristne og karismatiske kristne, hvor også frikirkerne indgår i vekselvirkningen, fx via medlemmer af Frelsens Hær, der også er med i folkekirken, og præster og andre kirkeligt aktive, der stille og roligt siver over grænserne mellem kirkesamfundene (jf. Kap. I, 6). På den måde kan man se på Den Danske Folkekirke og hele det danske kirkelandskab som en samlet missionsmodel. I dag kan man iagttagte, at ikke blot de forskellige grupper af kristne i Danmark, men også de forskellige arbejdsformer i kirkerne vekselvirker med hinanden. Når folkekirken i perioden 2004-15 har haft en stabil konfirmationsprocent (godt 70 % af alle unge) kan det formodes, at det har baggrund i fx babysalmesang, spaghettigudstjenester, kirkernes korarbejde og sikkert især minikonfirmandarbejde og skole-kirkesamarbejde. Når der i dag arbejdes seriøst med meditation og pilgrimsvandring i mange folkekirker, skyldes det ikke mindst, at mange har været i lære i andre kirker, især i Den Katolske Kirkes tradition. På samme måde vil mange af de unge, der nu tiltrækkes af de nye fri- og valgmenigheder, måske blive trukket op, så de ikke går i stå igen, sådan som Christen Kold satte det som mål for sin højskole, så de senere kan tage et godt tag i et stykke nok så nødvendigt kirkeligt arbejde et helt andet sted i fx folkekirkelig regi. Hvad en stadig højere grad af samvirke mellem de gamle kirker og de nye migrantmenigheder kan føre til, har vi til gode at se.

Ekskurs

Typer af danske og internationale menighedsstudier

Ovenstående fremstilling trækker i et vist omfang på de menighedsstudier, der er gennemført i Danmark gennem de seneste 30-40 år. Som nævnt i kapitlet om empiriske studier, er der en stor og inspirerende international forskning i menigheder, mens den danske indsats på dette område hidtil har været sporadisk. I det følgende skema anfører jeg nogle eksemplariske lokal- og menighedsstudier opdelt efter tematisk fokus. Vedr. skemaets nederste rækker med fokus på præster og menighedsledelse henvises der til s. 448-452.

Figur 23. Typer af menighedsstudier. Danske og internationale eksempler

Fokus	Danske eksempler	International inspiration
Menigheden som integreret i lokalsamfundet	Palle Ove Christiansen 1980 Inger-Marie Børgesen 1991 Steen Skovgaard Andersen, 1990 Leth-Nissen og Trolle 2014	N.T. Ammerman: <i>Congregation and Community</i> . 2001; Guest, M. m.fl. <i>Congregational Studies in the UK</i> . 2004 Heelas og Woodhead 2005
Menigheden som bidrager til lokalsamfundet	Hans Raun Iversen 1985 Steen M. Rasmussen 2015 Kirsten D. Felter 2015	E.R. Wickham: <i>Church and People in an Industrial City</i> . 1957
Menighed og mission	Hans Raun Iversen 1981 Morten Miland 1998 Søren Østergaard 1998 Marie Hedegaard Thomsen 2012 Bent Bjerring-Nielsen m.fl. (red.) 2013	<i>The Missionary Structure of The Congregation</i> , WCC 1961-68 D.A. McGavran: <i>Bridges of God</i> . 1955 og <i>How Churches Grow</i> 1959
Menigheden som organisation	Ib Sørensen 2010	Peter Rudge: <i>Ministry and Management</i> , 1968

Fokus	Danske eksempler	International inspiration
Menigheden som fortælling	Spredte studier i frikirker samt valg- og frimenigheder Leth-Nissen og Gould i Woodhead og Iversen (red.) 2018	James F. Hopewell: <i>Congregations. Stories & Structures</i> , 1988. Jonas Ideström: <i>Lokal kyrklig identitet</i> , 2009
Menighed og ledelse	Kirsten D. Felter 2010 Andersen og Lindhardt 2010	Steven Croft, 2006 og 2008

To afgørende dimensioner i enhver kirke er kirkens grad af samfundsrettethed kontra intern opbygning og sammenhold. Man kan tale om samfundskirker (*societal churches*) over for kirke-kirker (*ecclesial churches*). Med nytestamentlig terminologi er samfundskirkerne mest optagne af at være salt, at være til stede og gøre sig gældende længst muligt i flest mulige menneskers liv, mens kirke-kirker er optagne af at være lys, som skinner klart for enhver som retter blikket mod kirken, dens forkyndelse og fællesskab (Woodhead og Iversen (red.) 2018, se s. 199). Samfundskirkers motivation og sigte kan ligge inden for et bredt spektrum: politisk/diakonalt og/eller missional. Det afgørende er, at man, med Bonhoeffers udtryk, vil være "kirke for andre".

*

Indhold

Forord	9
Indledning om den praktiske teologi i teologien i dag . . .	13
1. Den praktiske teologi i teologien	13
2. Praktisk indsigt og faglig viden	16
3. Tro og viden i teori og praksis	18
4. Teologi i fællesfeltet mellem samfund, universitet og kirke	20
5. Teologien som videnskabelig og missionarisk	26
6. Teologi som participation og mediation	28
7. Teori-praksis eller praksis-teori-praksis	32
8. Bogens opbygning	34
Litteratur	35
Empiriske studier og feltarbejde i praktisk teologi	39
1. Hvad er empiriske studier?	39
2. Kvantitative undersøgelser	40
3. Kvalitative undersøgelser med feltarbejde	44
4. Andre kilder og metoder	53
5. Metoder eller ej?.	59
Litteratur	61
Kapitel I	67
Kirkekundskab: Religionsmodellen og det kirkelige landskabs historiske egenart i Danmark	
1. Optakt: Et komparativt perspektiv og to teser om kristendommens betydning i Danmark	67
2. Situationen: Den danske religionsmodel	69
3. Historien: Fem stationer i den lange udvikling	71
4. Folkekirkens organisation og struktur	86
5. Det frie, folkekirkelige arbejde	107
6. Det folkekirkelige i folkekirken	116
7. Frikirker og migrantmenigheder i Danmark	121
8. Den danske religionsmodel og folkekirken i det 21. århundrede	129
Litteratur	134

Kapitel II	141
Kirkesociologi: Troen, sekulariseringen og religionens beskaffenhed	
1. Optakt: Bodils bekendelser	141
2. Udfordringen: Den kristne tro og den omgivende kultur	144
3. Historien: Hvornår var europæerne mest kristne?	149
4. Sekularitet, sekularisering og sekularisme.	154
5. Charles Taylors historiske analyse af sekulariseringsprocessen	157
6. Hvornår blev danskerne sekulariserede?	165
7. Protestantismens indlejring i den danske mentalitet i dag	167
8. Det postsekulære samfund, livsformerne og det livsholdningsmæssige krydspres	171
9. Danskernes forhold til tro, tradition og kirke i kvalitative undersøgelser	179
10. Danskernes forhold til tro, tradition og kirke i kvantitative undersøgelser	186
11. Religionsteoretisk belysning af danskernes religion	207
Litteratur	217
Kapitel III	225
Martyria: Kristusvidnesbyrd som den kristne tros forudsætning	
1. Optakt: Paulus og Gudrun Vest	225
2. Historien: Missionsforståelser i kristendommens historie	229
3. Sekulariseringen som udfordring til mission.	252
4. Tro og erfaring – at sanse og tale sig til tro	259
5. Pro me, “Kristus i mig” og “vi i Kristus”	267
6. Nye veje under nye vilkår for mission i Danmark i dag	273
7. Etisk adfærd og anerkendelse af den religiøst anderledes i mission	278
8. Missionens terminologi og teologi i dag	286
9. Kirken på banen – at leve som om Gud er til	295
Litteratur	300
Kapitel IV	307
Diakonia: Omsorgen for det dyrebare menneskeliv	
1. Optakt: Korshærtschef Bjarne Lenau Henriksen	307
2. Situationen: Organisations- og menighedsdiakoni	309
3. Terminologien: Diakonia og kirkeligt socialt arbejde	317

4. Historien: Fra urmenigheden til velfærdssamfundet	323
5. Samspillet: Diakonien og socialpolitikken	331
6. Teologien: Syndernes forladelse mellem gudbilledlighed og Guds Rige	336
7. Kernen i sagen: Diakonal praksis som fokuseret opmærksomhed, bedømmelse af mulighederne og beslutsom handling	338
8. Funktionen I: Diakoniens betydning i kirken	341
9. Funktionen II: Diakoniens betydning i samfundet	344
10. Fremtiden: Nogen må våge	346
Litteratur	349
Kapitel V	353
Koinonia: Kirkeforståelser og menighedsformer	
1. Optakt: Den 'virkelige' kirke.	353
2. Situationen: Sognemenigheder og mange andre slags menigheder	355
3. Historien: Kirkeforståelser fra Det Nye Testamente til nutiden. . .	373
4. Teologien: Kirkens dimensioner og grundformer	387
5. Kirken i samfundet: Termometer eller termostat	395
6. Trinitetsteologisk test af kirkeforståelsen	399
Litteratur	402
Kapitel VI	407
Kald og indvielse: Præsterne og de frivillige	
1. Optakt: Hvad vil det sige at være præst?	407
2. Situationen: Præsten som odd-size.	414
3. Historien: Fra kirkeordinansen til årtusindskiftet.	426
4. Teologien: Kald og tjeneste	430
5. Søndagskristendom og hverdagsliv	436
6. Det almindelige præstedømme – eller den generelle præstemagt. .	440
7. Indvielser i kirken	443
8. Kirkelig ledelse og frivillig ledelse	448
9. Kald og kompetence: De frivillige og præsterne	452
Litteratur	460
Registre	467-490
Figurregister.	467
Tabelregister.	469

Ekskursregister	470
Billedregister	470
Navneregister	471
Emneregister	479
Skriftstedsregister	488
Salmeregister (DDS)	490

Ny praktisk teologi
Kristendommen, den enkelte og kirken
Hans Raun Iversen

© Eksistensen 2018

Bogen er sat med Adobe Garamond på Eksistensen
og trykt hos ScandinavianBook

ISBN: 978-87-410-0184-5

Omslag: Eksistensen

Udgivet med støtte fra
Jens Nørregaard og Hal Kochs Mindefond og
Økumenisk Fond

Eksistensen
Frederiksberg Allé 10
DK-1820 Frederiksberg C
tlf. 3324 9250
www.eksistensen.dk